

LESNÍ HOSPODÁŘSTVÍ

**Vývoj kvalifikačních požadavků
ve skupinách příbuzných povolání**

ZPRACOVAL ING. ZDENĚK HRADIL

Praha 2006

Lesní hospodářství
Vývoj kvalifikačních požadavků ve skupinách příbuzných povolání
Zpracoval: ing. Zdeněk Hradil

Vydal © Národní ústav odborného vzdělávání
Praha 2006

Tisk a technická příprava: informační středisko odborného vzdělávání NÚOV

OBSAH

Úvod	4
I. Vymezení okruhu povolání a jejich charakteristika v ISTP	5
II. Profesní profily v dané oblasti a odpovídající obory vzdělání	7
III. Charakteristika současné situace a předpokládaný další vývoj v lesním hospodářství	8
IV. Doporučení priorit pro budoucí obsah odborného vzdělávání v lesním hospodářství	13
Přílohy	15
Vývojové trendy ve skupinách příbuzných povolání v oblasti lesního hospodářství	15
Ing. Miroslav Sloup, ředitel pobočky Ústavu hospodářské úpravy lesů Plzeň	
Vyjádření k předpokládanému vývoji kvalifikačních požadavků na absolventy oborů vzdělání v lesním hospodářství	19
PhDr. Pavel Sýkora, pracovník Ministerstva zemědělství ČR, Praha	
Posouzení předložených materiálů	25
Ing. Václav Kohout, CSc., ředitel VOŠ a SLŠ B. Schwarzenberga, Písek	

ÚVOD

Oborová skupina pro lesní hospodářství je jednou z 25 oborových skupin, které pracují při Národním ústavu odborného vzdělávání z pověření Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Práce oborových skupin přispívá k tomu, aby vzdělávací programy středního odborného vzdělávání utvářené v rámci kompetencí NÚOV odpovídaly současnému a perspektivnímu vývoji požadavků na pracovní činnosti v povoláních.

Oborová skupina průběžně sleduje vývojové trendy v lesním hospodářství a jejich vliv na kvalifikační požadavky povolání v dané oblasti. Získané poznatky jsou užitečné zejména pro tvorbu profesních profilů a vzdělávacích programů odborného vzdělávání. K dispozici jsou rovněž pedagogickým pracovníkům a široké veřejnosti, která má zájem o informace týkající se očekávaného vývoje kvalifikačních požadavků.

V roce 1998 byla na základě expertních vyjádření členů oborové skupiny vytvořena sektorová studie „Sledování vývojových trendů ve skupinách příbuzných povolání – lesní hospodářství“¹. Experti vyjádřili názory na očekávaný vývoj kvalifikací v lesním hospodářství a pacifikovali základní požadavky na odborné vzdělávání v této oblasti. Expertní vyjádření se stala výchozím materiálem pro diskusi na pracovním jednání oborové skupiny. Na jejím základě oborová skupina přijala odpovídající závěry k očekávaným vývojovým trendům a předložila některá doporučení k případným změnám v profesní přípravě kvalifikovaných pracovníků pro lesní hospodářství. Z dnešního pohledu je možno konstatovat, že řada z nich zůstává aktuální i pro další období.

Vzhledem ke značnému časovému odstupu od vydání studie z roku 1998 byli vybraní experti znovu požádáni o vyjádření k trendům ve vývoji povolání dané oblasti. Podařilo se získat stanoviska odpovědného pracovníka Ministerstva zemědělství – úseku lesního hospodářství, vedoucího pracovníka z úseku hospodářské úpravy lesů a ředitele vyšší odborné a střední lesnické školy. Tato expertní vyjádření se opět stala výchozím materiálem pro navazující diskusi. Vzhledem k jejich informační hodnotě jsou uvedena v plném znění v příloze této studie.

Pro úplnost je třeba upřesnit, že studie se vzhledem k vymezeným kompetencím NÚOV zaměřuje ve svých závěrech pouze na lesnická povolání, v nichž se uplatňují absolventi středních škol poskytujících odborné lesnické vzdělání s výučním listem nebo maturitní zkouškou.

¹ Sledování vývojových trendů ve skupinách příbuzných povolání – lesní hospodářství. Výzkumný ústav odborného školství, srpen 1998.

I. VYMEZENÍ OKRUHU POVOLÁNÍ A JEJICH CHARAKTERISTIKA V ISTP

Integrovaný systém typových pozic (ISTP) se v letech 1999–2003 orientoval na zkvalitnění komunikace na trhu práce, především na usnadnění a zlepšení procesu zprostředkování práce a profesního poradenství. Vznikla nová soustava povolání a typových pozic, která vychází z aktuální situace na trhu práce a současně je provázána se vzdělávací soustavou ČR.

Kartotéka typových pozic obsahuje více než 1200 typových pozic. Každá typová pozice je popsána činnostmi, příklady prací a pracovními a technickými podmínkami výkonu práce. Současně jsou stanoveny běžné požadavky na vykonavatele práce – kvalifikační (vhodné obory vzdělání, požadované certifikáty a průřezové dovednosti), osobnostní i zdravotní. Tato rozsáhlá informační základna je volně dostupná na internetu (www.istp.cz) a mohou ji tak využívat zaměstnanci úřadů práce, nezaměstnaní, ale i pedagogové a žáci škol. Údaje využívají rovněž tvůrci vzdělávacích programů, kteří analyzují pracovní pozice z hlediska požadovaných odborných kompetencí. Systém není považován za definitivní a předpokládá se jeho další zpřesňování.

Sektor lesní hospodářství připravuje na povolání a typové pozice, které dosud byly v kartotéce typových pozic zahrnuty zejména do odborných směrů zemědělství, lesnictví, ekologie.

Střední vzdělání s maturitní zkouškou vyžaduje povolání lesní technik, které se člení na typové pozice lesní technik – adjunkt a lesní technik – lesní.

Střední vzdělání s výučním listem vyžadují povolání lesař a lesní mechanizátor.

Odborná kvalifikace se nevyžaduje pro povolání pomocný pracovník v lesnictví.

Z uvedeného přehledu je zřejmé, že ve srovnání s členěním povolání v původním kvalifikačním katalogu došlo k podstatným změnám a to zejména ve smyslu zjednodušení struktury povolání. V oblasti pracovníků se středním odborným vzděláním s maturitou dříve zavedená 4 povolání (lesní, polesný, revírník a lesní správce, u nichž do vyšších platových tříd byli zařazováni i pracovníci s vysokoškolským vzděláním) byla nahrazena jediným povoláním (lesní technik). V oblasti vyučených pracovníků a pracovníků bez odborné kvalifikace bylo dosavadní jediné povolání lesník, které zahrnovalo povolání lesní dělník I., II., III. a lesní mechanizátor rozčleněno na 3 samostatná povolání (pomocný pracovník v lesnictví, lesař a lesní mechanizátor).

Je třeba konstatovat, že k uvedenému členění povolání a typových pozic, kvalifikačním požadavkům a popisu činností jsou z lesnického provozu uplatňovány některé připomínky požadující provedení dalších úprav navržené soustavy.

Tyto práce však budou muset být integrovány do obecněji řešených aktivit, jimiž bude zejména vytváření národní soustavy povolání a národní soustavy kvalifikací a to při respektování požadavků vyplývajících z připravovaného zákona o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání. S naplňováním těchto cílů bude souviset také koncipování kvalifikačních a hodnotících standardů spojené s vymezením požadovaných kompetencí pro jednotlivá povolání a typové pozice.

Nástrojem realizace uvedených úkolů budou tzv. sektorové rady sdružující zaměstnavatele, profesní organizace a odborníky z příslušného sektoru. Náplní jejich činnosti by mělo být vedle tvorby zmíněných standardů také monitorování trhu práce v daném odvětví, identifikace potřeb a změn, jakož i podpora vzdělávání a rozvoje odborných znalostí. Celý komplex těchto

aktivit bude koordinován tak, aby zapadal do evropského kvalifikačního rámce, který bude umožňovat mezinárodní srovnávání a uznávání kvalifikací.

Vzhledem ke značnému rozsahu řešené problematiky budou sektorové rady vznikat v příštích letech postupně. Není bez zajímavosti, že pro pilotní ověření tohoto systému bylo zvoleno lesní hospodářství, kde byla zřízena sektorová rada jako první a ihned zahájila činnosti směřující k řešení uvedených úkolů.

II. PROFESNÍ PROFILY V DANÉ OBLASTI A ODPOVÍDAJÍCÍ OBORY VZDĚLÁNÍ

Ze soustavy povolání vyplývá potřebnost konkrétních kvalifikací. Kvalifikační požadavky pro jedno nebo více povolání vymezují profesní profily. Jsou sestavovány v NÚOV a projednány se sociálními partnery a experty na odborné vzdělávání v oborových skupinách. Přijaté profesní profily jsou východiskem při vytváření programů odborného vzdělávání.

Vytvoření profesního profilu zakládá požadavek na existenci adekvátního oboru vzdělání. V připravované nové soustavě oborů vzdělání odpovídá každému oboru vzdělání profesní profil jako popis kvalifikace požadovaný světem práce, projednaný se sociálními partnery.

V souladu s pojetím probíhající kurikulární reformy jsou pro každý obor vzdělání postupně vytvářeny rámcové vzdělávací programy (RVP), které vymezují státem garantovaný povinný základ vzdělání. V roce 2005 byl zpracován návrh RVP pro obor vzdělání 4146M/01 Lesnictví. Na RVP budou navazovat školní vzdělávací programy (ŠVP) zpracovávané školami s ohledem na požadavky místní či regionální povahy i zvláštní potřeby žáků a jejich budoucích zaměstnavatelů.

Uvádíme seznam profesních profilů a odpovídajících oborů vzdělání zařazených dosud podle požadavku Ministerstva zemědělství mezi lesnické obory, u nichž se předpokládá, že budou obsaženy i v navrhované nové soustavě oborů vzdělání:

4156E/01	Lesnické práce
4151H/02	Krajinář
4156H/01	Mechanizátor lesní výroby
4146J/01	Lesní hospodářství
4157H/01	Zpracovatel dřeva
4146M/01	Lesnictví

Další informace o profesních profilech jsou zveřejněny na internetové adrese www.nuov.cz v sekci odborné vzdělávání.

III. CHARAKTERISTIKA SOUČASNÉ SITUACE A PŘEDPOKLÁDANÝ DALŠÍ VÝVOJ V LESNÍM HOSPODÁŘSTVÍ

Základním koncepčním dokumentům, který hodnotí současný stav lesů a lesního hospodářství ČR a konkretizuje cíle a úkoly v této oblasti pro nejbližší období, je Národní lesnický program ČR (NLP), který schválila vláda ČR usnesením č. 53/2003 z ledna 2003. Je programem otevřeným, reagujícím na nově vznikající problémy a probíhající změny podmínek pro jeho realizaci. Současně navazuje na mezinárodně koordinovanou tvorbu programů podporujících trvale udržitelný rozvoj lesního hospodářství v jednotlivých zemích, což je v souladu také s rezolucí „O lesnické strategii pro EU“ z roku 1998.

NLP vychází z platných základních právních předpisů, jimž jsou pro oblast nakládání s lesy zákon č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně a doplnění některých zákonů (lesní zákon), ve znění pozdějších předpisů, a pro oblast ochrany lesních ekosystémů zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů. Ten zohledňuje rovněž koncepční záměry formulující postavení lesa a lesního hospodářství v environmentální politice ČR ve smyslu Státního programu ochrany přírody a krajiny z roku 1999 a Státní politiky životního prostředí ČR, jejíž aktualizaci schválila vláda usnesením č. 38 ze dne 10. ledna 2001.

NLP přináší nové podněty k výraznějšímu využití dřeva jako ekologicky důležité a obnovitelné suroviny, kterou lesní hospodářství produkuje, v Konceptci průmyslové politiky ČR z července 2001 a ke konkretizaci uplatnění dřeva v rámci Státního programu na úsporu energie a obnovitelných zdrojů energie.

Z uvedeného vyplývá, že NLP je programem komplexním a meziresortním, respektujícím nejen potřeby odvětvového rozvoje lesního hospodářství, ale zdůrazňujícím i významné místo lesů v životním prostředí, jejich mimoprodukční funkce, důležitost lesa jako obnovitelného zdroje ekologicky příznivé dřevní suroviny a význam využití a zpracování dřeva pro ekonomiku země.

Základním principem, z něhož NLP vychází, je obhospodařování lesů trvale udržitelným způsobem, při omezování administrativních zásahů státu na nezbytné minimum, při motivačním působení státní lesnické politiky na podporu veřejných zájmů a při zvyšování odpovědnosti vlastníků lesů za svůj majetek.

NLP plně přejímá také celoevropská kritéria a indikátory trvale udržitelného hospodaření v lesích, přijaté na 3. ministerské konferenci o ochraně evropských lesů v Lisabonu (1998). Jde o tato kritéria:

- udržení a přiměřené zvyšování lesních zdrojů a jejich příspěvku ke globálnímu koloběhu uhlíku,
- zachování zdraví a životaschopnosti lesních ekosystémů,
- zachování a podpora produkčních funkcí lesů,
- zachování, ochrana a vhodné rozšíření biologické diverzity lesních ekosystémů,
- udržování a vhodné zvyšování ochranných funkcí v lesním hospodářství, zachování dalších společensko-hospodářských funkcí a podmínek.

Česká republika patří k zemím s vysokou lesnatostí. Lesní pozemky pokrývaly v roce 2002 33,4 % z celkového území státu. Vzhledem k zalesňování nevyužívaných zemědělských

pozemků se v současné době rozloha lesů dále zvyšuje. Z hlediska vlastnictví lesů zůstal podle údajů NLP z roku 2003 i po dokončení restitučního procesu rozhodující podíl lesů ve vlastnictví státu 64,3 % (včetně lesních majetků lesnických škol), obce a jejich lesní družstva a společenstva vlastnila 14,5 % a soukromí vlastníci 22,1 % lesů. Podle funkčního zaměření je v ČR 76,7 % lesohospodářských, 19,8 % lesů zvláštního určení a 3,5 % lesů ochranných. Plocha chráněných území v poměru k rozloze státu převyšuje evropský průměr.

Druhá skladba lesů odpovídá dřívějším snahám uspokojit poptávku zejména po dřevinách, které i v současné době neúměrně převládají (76,5 %) nad listnatými. Současná věková struktura porostů je převážně stejnověká. Nahromadila se anormálně velká rozloha porostů dospívajících do mytného stáří. Nevyrovnaná věková struktura bude ovlivňovat úroveň produkční schopnosti lesů v příštích desetiletích. Důležitým kritériem vyjadřujícím stav lesů v ČR je růst zásob dříví v lesních porostech (v roce 1930 bylo evidováno 307 mil. m³, v roce 2000 již 630,6 mil. m³). Úroveň těžby dříví se v současné době pohybuje okolo 14 mil. m³, což v přepočtu na obyvatele i na hektar lesní půdy překračuje celoevropský průměr. Přitom však využití domácích zdrojů dříví jejich zpracováním a spotřebou dřevovýrobou je mimořádně nízké. Větší část vytěženého dříví se exportuje v surovém stavu nebo v polotovarech. Úroveň výroby a zejména finalizace je nízká a nesnese srovnání s hospodářsky vyspělými evropskými zeměmi.

Také zdravotní stav lesů v ČR není uspokojivý. Ovlivňují ho především následky vysoké imisní zátěže, snížená stabilita lesních porostů a do značné míry i vysoké stavy některých druhů zvěře, škodící okusem, loupáním a ohryzem.

Lze předpokládat, že v důsledku očekávaného rozdílného vývoje výnosů z nákladů lesního hospodářství v ČR dojde v nejbližších letech ke snížení rentability hospodářství ve velké části lesních majetků.

Pro další období je jako základní strategická priorita stanoveno obhospodařování lesů podle zásad trvale udržitelného hospodaření. Povinnost dodržovat uplatňování této priority vyplývá přímo ze zákona č. 289/1995 Sb., který uvádí, že „Účelem zákona je stanovit předpoklady pro zachování lesa, péči o les a obnovu lesa jako národního bohatství, tvořícího nenahraditelnou složku životního prostředí, pro plnění všech jeho funkcí a pro podporu trvale udržitelného hospodaření v něm“. Obdobně zákon č. 144/1992 Sb., o ochraně přírody, stanoví povinnost zajistit „ekologicky vhodné lesní hospodaření“, protože považuje les za jeden z významných krajinných prvků.

Stát bude mít i nadále zájem na trvalém a vyrovnaném využívání lesa jako obnovitelného přímého zdroje a na využívání jeho veřejně prospěšných funkcí ve veřejném zájmu, což musí zůstat prvořadým úkolem státní správy lesů.

Za hlavní programová opatření k zajištění trvale udržitelného obhospodařování lesů se považuje:

- a) Zajistit trvalý rozvoj všech funkcí podmíněných existencí lesa, což předpokládá:
- rozšiřovat výměnu lesů zalesňováním nelesních půd, zejména neobdělávaných, ladem ležících zemědělských půd a podporovat arondaci lesních pozemků,
 - podporovat dosavadní trendy snižování znečišťování životního prostředí, zejména ovzduší, a dostupnými lesnickými opatřeními zmírnit negativní dopady znečištění,
 - biologickou meliorací a intervenčními zásahy snižovat vliv kyselých depozic na kvalitu lesních půd a na lesní porosty,
 - upravit početní stavy zvěře, jejich věkovou strukturu a poměr pohlaví na úroveň umožňující úspěšnou obnovu a další rozvoj lesních porostů.

b) Uplatňovat postupy pěstování lesa založené na poznání podstaty a vlastností lesních ekosystémů a na účelném přiblížení hospodaření přirozeným přírodním procesům, což vyžaduje:

- dotvořit legislativní, odborné a ekonomické předpoklady pro účelné uplatnění přirozené obnovy geneticky vhodných porostů,
- dbát na uchování a zvyšování biodiverzity péčí o genofond lesních dřevin,
- dosáhnout přeměny druhové skladby lesů ve prospěch dřevin, které se vyznačují vyšší tolerancí ke škodlivým činitelům a melioračními účinky na půdu a současně poskytují vysoký produkční i mimoprodukční funkční efekt,
- doporučit vlastníkům lesa omezování holosečného způsobu hospodaření tam, kde je tím podmíněno trvale udržitelné obhospodaření lesa.

Ke splnění uvedených záměrů je třeba vytvořit zejména tyto předpoklady:

- zhodnotit systém odborného vzdělávání pracovníků lesního hospodářství a jejich sociální podmínky a realizovat opatření k dosažení vyšší úrovně,
- nově řešit postavení, roli a vliv státní správy lesů v novém regionálním uspořádání a její vztah k vrchnímu státnímu dozoru,
- vymezit práva a povinnosti odborných lesních hospodářů,
- dotační politiku a podpory z prostředků Státního fondu životního prostředí orientovat přednostně na zajištění principů trvale udržitelného obhospodařování lesů,
- motivačně podpořit orientaci vlastníků lesa, včetně lesů ve státním vlastnictví, na trvalé a dlouhodobé zvelebování lesních majetků s přihlédnutím k veřejnému zájmu na rozvoji prospěšných funkcí lesů.

Druhou významnou prioritou, kterou vytyčuje NLP, je rozvoj produkčních a mimoprodukčních funkcí lesa. K základním cílům odvětví lesního hospodářství proto patří prosazení polyfunkčního obhospodařování lesů při trvalém zachování a postupném zvyšování funkčního potencialu lesů a jeho racionálním vyváženém využívání v souladu s dlouhodobými veřejnými zájmy. Programová opatření na podporu rozvoje polyfunkčního hospodaření budou totožná s opatřeními k trvale udržitelnému obhospodařování lesů, zejména zvyšováním stupně přirozenosti lesních ekosystémů včetně podpory druhové, věkové a prostorové diverzity lesů.

Udržení a rozvoj biologické diverzity lesních ekosystémů je totiž třetí důležitou prioritou vytyčenou NLP. Dostatečná biologická rozmanitost lesních ekosystémů je základním předpokladem pro stabilitu lesů s ohledem na antropogenní změny přírodních podmínek včetně očekávaných klimatických změn. Základním požadavkem ochrany biodiverzity je ochrana ekosystémů a přírodních biotopů a udržení a obnovení životaschopných populací druhů v jejich přirozeném prostředí. Při řešení problému biodiverzity je přednostním úkolem záchrana a reprodukce geofundu lesních dřevin se zvláštním důrazem zachování ohrožených genových zdrojů.

Jako čtvrtou prioritu NLP definoval zabezpečení produkce a využití surového dříví. Produkce dříví stále zůstává jedním z významných poslání lesního hospodářství, protože dříví má stále větší význam pro společenský rozvoj a jeho úloha v životě moderní společnosti se nepřetržitě zvyšuje. Je všestranně využitelnou surovinou, jejíž zdroje jsou při rozumném, trvale udržitelném obhospodařování lesa prakticky nevyčerpatelné a mohou být soustavně obnovovány. To představuje také mimořádně významný přínos pro životní prostředí. Tržby za realizované dříví jsou rozhodujícím zdrojem prostředků pro rozvoj ostatních funkcí lesa v kulturní krajině. Současně produkce a zpracování dříví má důležitý vliv na zaměstnanost obyvatel venkovských oblastí. Nezanedbatelné jsou rovněž ekologické aspekty produkce

dříví. Intenzitou produkce dříví se ČR řadí k významným evropským producentům dříví. Jedním z nejvýznamnějších problémů na tomto úseku však je zvýšení úrovně produkce, spotřeby a exportu dřevařských a papírenských komodit o vyšším stupni opracování, což patří k základním rozvojovým předpokladům lesního hospodářství v ČR a má své místo i v lesnické strategii EU.

Pátou prioritou podle NLP je péče o lesy ve zvláště chráněných územích (ZCHÚ), která v současné době zaujímají 25,3 % z celkové výměry lesů v ČR, takže síť lesních ZCHÚ je ve srovnání se sousedními státy poměrně hustá. Kromě toho se buduje soustava NATURA 2000 podle směrnice EU o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin. Problematika péče o lesy v ZCHÚ je součástí speciálních plánů péče, které rozpracovávají a konkretizují obecné podmínky ochrany jednotlivých území a definují předmět a cíl ochrany. Péče o lesy v ZCHÚ je vzhledem k jejich účelovému poslání většinou ekonomicky nevýnosnou činností, která zatěžuje vlastníka lesa určitými vícenáklady. Programová opatření na podporu péče o lesy v ZCHÚ budou spočívat zejména ve zpracování návrhu optimalizace sítě těchto území a struktury CHKO, jakož i ve zpracování programu realizace soustavy NATURA 2000 a to včetně kvantifikace ekonomických důsledků ve všech uvedených případech.

Poslední prioritou stanovenou NLP je ochrana lesních ekosystémů proti škodlivým faktorům. V posledních desetiletích je les výrazně ovlivňován imisemi a depozicemi škodlivin, výhledově nelze opomenout ani případné dopady globální klimatické změny. Současný zdravotní stav lesa je proto výslednicí všech dávných i současných vlivů, které se podílejí na kumulovaném stresu. I přes pozitivní trendy v omezování vlivu imisí lze dokladovat stále vysokou zranitelnost lesa zejména v oblastech, které byly dlouhodobě pod vysokým imisním tlakem. Změny klimatu mohou ovlivňovat jak procesy v půdě, tak fyziologii stromů a v konečném důsledku spolu s imisním působením, případně s dalšími stresory může vyvolat značné oslabení rezistence dřevin, jež může vést ke snížení ekologické stability porostů a celých lesních ekosystémů. Negativní vliv na stav porostů má také myslivecké hospodaření s nadměrnými stavy spárkaté zvěře. Porosty vážně poškozené ohryzem kůry stromů a okusem semenáčků s následnými hnilobami vykazují sníženou ekologickou stabilitu. Narušení stavu lesů vyvolává také pokračující fragmentace lesních ekosystémů budováním dopravních staveb a přežívající nešetrné technologické postupy. V současné době se uplatňují integrované metody ochrany lesa ve vhodné a účinné, ekologicky šetrné a ekonomicky opodstatněné kombinaci. Za základní, dlouhodobé řešení hlavních úkolů ochrany lesa se považuje zvýšení stability lesních ekosystémů. Prostředkem pro dosažení tohoto cíle je systematická, převážně biologická meliorace většiny lesních stanovišť a postupná diverzifikace druhové skladby dřevin.

Porovnáním analýzy dosavadního vývoje a současné situace lesního hospodářství ČR i priorit pro další období, jak jsou vymezeny v NLP, s dostupnými aktuálními informacemi zachycenými ve studiích² a jiných materiálech zpracovaných pro podmínky celé EU zjistíme, že tyto dokumenty jsou v hlavních rysech zcela kompatibilní.

Tak např. v letech 1960–2000 se v EU zvětšovala výměra lesů i přírůst a rostly zásoby dříví. Stále stoupala míra nedotěžování přírůstu, což vedlo k nárůstu zásob dříví v celé Evropě. Projevil se dlouhodobý postupný trend dávat vyšší prioritu jiným záležitostem než dřevní produkci, a to zachování biodiverzity, rekreační funkci lesů a ochraně krajiny. Lze očekávat, že požadavky na zachování biodiverzity porostou ve všech evropských státech i nadále.

² Např. studie „European Forest Sector Outlook Study 1960 – 2000 – 2020“ z dubna 2005 (viz SIMANOV, V.: Výhledová studie pro lesnictví a dřevařství, Lesnická práce č. 9, 2005).

Politika vlád evropských zemí stále více zohledňuje prioritu trvale udržitelného rozvoje, a to např. podporou recyklací a obnovitelných zdrojů energie. Předpokládá se, že evropské lesy sehrají významnou roli v záměru zmírnit změny klimatu, a to zejména opatřeními na ukládání uhlíku v lesních ekosystémech, využitím dříví jako obnovitelného zdroje energie a používáním dříví místo méně ekologicky šetrných materiálů.

Produktivita práce v lesnictví a zpracování dřeva roste rychleji než objem produkce, což vede ke stálému úbytku pracovních míst. Z toho vyplývá požadavek zvážit ve všech zemích EU dlouhodobou potřebu pracovních sil.

Z provedených analýz je možno odvodit tyto hlavní vývojové trendy v evropském lesnictví:

- pokračovat v politice trvale udržitelného rozvoje a uplatňovat opatření pro zachování biodiverzity,
- politikou využívání obnovitelných zdrojů energie zvýšit poptávku po dříví,
- rozšiřovat recyklaci dříví a využití odpadů jako vedlejších produktů,
- počítat s dalším zvyšováním výměry lesů a zásob dříví v nich spolu se zachováním objemu těžeb pod úrovní přírůstu,
- zintenzívnit obchod se dřívím a s produkty z něj vyrobenými,
- ekonomická soběstačnost lesního hospodářství zůstane nadále ohrožena,
- globalizace, charakterizovaná ekonomickou integrací a liberalizací trhu, bude rychle pokračovat.

Vzhledem k tomu, že NLP ČR byl koncipován pro období 2003-2006, probíhá souběžně s realizací aktuálních programových opatření novelizace NLP pro období po roce 2006 tak, aby tento dokument odpovídal dalšímu vývoji stavu lesů a lesního hospodářství.

Pro lesnické školství vyplývá z uvedených informací naléhavý úkol promítnout změněné kvalifikační požadavky na jednotlivá lesnická povolání do obsahu a forem odborného vzdělávání tak, aby absolventi lesnických oborů byli připraveni úspěšně naplňovat uvedená očekávání v konkrétních podmínkách lesního hospodářství ČR.

IV. DOPORUČENÍ PRIORIT PRO BUDOUCÍ OBSAH ODBORNÉHO VZDĚLÁVÁNÍ V LESNÍM HOSPODÁŘSTVÍ

1. Současné vzdělávací programy pro lesnické obory vzdělání po obsahové stránce průběžně inovovat v souladu se závěry oborové skupiny a postupně je nahrazovat rámcovými vzdělávacími programy pro jednotlivé obory vzdělání zařazené do nové soustavy oborů.
2. Specifické cíle zaměřené ve vzdělávacích programech na osvojování vědomostí a dovedností souvisejících s výrobními technologiemi a jejich inovacemi formulovat tak, aby komplexní aktivity žáků vedly nejen k osvojení základních poznatků a pochopení principů, ale i k chápání širokých souvislostí s potřebou a způsoby snižování výrobních nákladů, s ekologickými a bezpečnostními požadavky na výrobu a s významem přesného dodržování předepsaných postupů. Přitom usilovat o naplnění komplexního vzdělávacího cíle, aby absolventi byli schopni uplatňováním získaných vědomostí a dovedností v praxi účinně přispívat k realizaci základní strategické priority – dosáhnout obhospodařování lesů podle zásad trvale udržitelného hospodaření.
3. Nezbytnou součástí kvalifikační výbavy absolventů oborů poskytujících střední lesnické vzdělání musí být odpovídající jazykové dovednosti (u oborů poskytujících výuční list v souladu s možnostmi žáků alespoň porozumění cizojazyčnému odbornému textu).
4. Prohloubit dovednosti absolventů lesnických oborů vzdělání v komunikaci s veřejností tak, aby lépe chápala základní funkce lesa a tím i snahu ponechat větší prostor přírodním procesům tam, kde mohou nahradit provádění hospodářských opatření.
5. U lesnických oborů poskytujících výuční list věnovat zvýšenou pozornost kvalitnějšímu osvojování odborných dovedností, a to i při činnostech s využitím odpovídající mechanizace. U oboru lesnické práce omezit požadavky profesního profilu na činnosti odpovídající zařazení pomocného pracovníka v lesnictví.
6. Vzhledem k předpokládanému většímu rozšíření technologií založených na využívání speciálních mechanizačních prostředků při výchově a obnově porostů a v dopravě dříví (víceoperační těžební stroje, vyvážecí soupravy, lanové dopravní systémy, odvozní soupravy apod.) věnovat zvýšenou pozornost vzdělávání dospělých pracovníků se zaměřením na přípravu kvalifikované obsluhy těchto strojů. Současně umožnit, aby tuto kvalifikaci mohli získávat vybraní uchazeči již ve 3. ročníku oboru mechanizátor lesní výroby.
7. Podporovat požadavek, aby odbornou kvalifikaci (zejména u rizikových činností jako těžba dřeva, sběr semen ze stojících stromů apod.) bylo možno získat mimo řádné vyučení v oboru pouze u akreditovaných organizací v kurzech s pevným učebním plánem, stanovenou dobou teoretické a praktické výuky a s příslušným materiálním vybavením, přičemž by pořadatelem těchto kurzů měla být střední odborná učiliště lesnická, případně další vzdělávací zařízení s příslušnou akreditací.
8. Značná různorodost činností na jednotlivých pracovištích v návaznosti na diferencovanou organizační strukturu podniků a odlišné výrobní podmínky bude vyžadovat pracovníky se širokou odbornou průpravou, kteří se budou hlouběji specializovat až podle potřeb konkrétního pracoviště s využitím systému celoživotního vzdělávání.
9. V profilu pracovníků jednotlivých úrovní bude třeba zvýšit důraz na kvalitu práce, dodržování technologických postupů, bezpečnost práce, osobní odpovědnost za

ekologické chování a činnost v lese a s ohledem na zaváděné změny v druhové skladbě porostů prohloubit přípravu pracovníků v oblasti výchovy mladých lesních porostů.

10. Široká odborná příprava pro dělnické činnosti bude v praxi využívána v různých účelných kombinacích podle podmínek a potřeb příslušných pracovišť (např. dřevorubec + traktorista v soustředování dříví, kočí + dřevorubec, dřevorubec + dělník v pěstební činnosti apod.).
11. U absolventů středních lesnických škol se přepokládá po odpovídající době zapracování a praxe uplatnění v řídicích funkcích na základních organizačních jednotkách lesního hospodářství, ve funkci odborného lesního hospodáře, jakož i v odborných činnostech v oblasti myslivosti, ochrany a tvorby životního prostředí a v řídicích činnostech v oblasti lesnického, mysliveckého a dřevařského podnikání. Proto je třeba prohloubit jejich přípravu v oblasti organizace, řízení a kontroly (zejména ve velkých společnostech) a posílit jejich marketingovou orientaci, schopnost uživatelské práce s počítačem a moderními informačními zdroji (internet).

PŘÍLOHY

Příloha č. 1

VÝVOJOVÉ TRENDY VE SKUPINÁCH PŘÍBUZNÝCH POVOLÁNÍ V OBLASTI LESNÍHO HOSPODÁŘSTVÍ

**Ing. Miroslav Sloup, ředitel pobočky
Ústavu hospodářské úpravy lesů Plzeň**

Faktory ovlivňující vývojové trendy

Nejvýznamnějším faktorem ovlivňujícím vývojové trendy jsou *změny vlastnických vztahů*. Po dobu více než 40 let byly lesy prakticky zcela ve vlastnictví státu. Po roce 1989 došlo k významným změnám v lesním hospodářství a to zejména rozsáhlými restitucemi, kdy cca 38,5 % z celkové výměry lesů v ČR, která činí cca 2,6 mil. ha, bylo vráceno původním vlastníkům nebo jejich dědicům. Podíl jednotlivých druhů vlastnictví je následující: vlastnictví státu 61,5 %, lesy obecní a krajské 14,6 %, lesní družstva 0,9 % a 23,0 % lesy soukromých vlastníků. Vzhledem k rozšiřujícímu se počtu vlastníků i z následných dědických vztahů lze předpokládat, že v naší republice máme okolo 150 tisíc vlastníků lesa. Velikost majetku fyzických osob je v naprosté většině pod 100 ha. Jde o cca 137 tisíc vlastníků s průměrnou velikostí majetku pouze 1,72 ha lesa, majetků fyzických osob nad 100 ha je necelých 200. U vlastníků malých výměr jsou obvykle veškeré činnosti prováděny přímo vlastníky a odborný personál, ať již manuální nebo v technické sféře, není využit. U větších majetků v rozsahu desítek ha lesa a větších je již obvyklejší, že na určité práce jsou najímáni dělnické profese (těžba, přibližování, odvoz) a to jak z řad živnostníků, tak i větších společností (a. s., s. r. o.). Velcí nestátní vlastníci pak obvykle mají své zaměstnance na všech pozicích (technicko-hospodářští pracovníci, administrativa, dělníci).

U státních lesů došlo po r. 1989 také k velkým změnám. Část lesů (na území národních parků) přešla pod Ministerstvo životního prostředí, převážná část pak byla transformována tak, že lesní pozemky a lesní porosty a na nich prováděná odborná a správní činnost přešla na podnik Lesy České republiky, s. p. Odborné vykonávání prací pak většinou provádějí podnikatelské subjekty různého typu (a. s., s. r. o. a další).

Dalším významným faktorem jsou *změny v systému státní správy lesů*, kdy po zrušení okresních úřadů přešla pravomoc z části na kraje a z části na pověřené obce s rozšířenou pravomocí.

V neposlední řadě ovlivňuje vývojové trendy i *rozvoj technologií a změna přístupu k hospodaření* daná zákonem č. 289/95 Sb. (lesní zákon). V rozvoji technologií jde zejména o těžební technologie, zvláště použití víceoperačních harvestorů (kácení, odvětvování, krácení na výřezy) a odvozních souprav vybavených pro nakládání hydraulickými rukama s jednočlennou posádkou. Změnu přístupu k hospodaření lze posuzovat jako ústup od maximálního využití produkčního potenciálu lesů k optimalizaci základních funkcí lesa (produkční, ekologické a sociální), což v podstatě znamená ponechání většího prostoru přírodním procesům všude tam, kde mohou stejně nebo lépe nahradit provádění hospodářských opatření.

Velký vliv na vývojové trendy mají i stále velmi rozkolísané *ceny dřeva*, kdy po poměrně výhodných cenách v devadesátých letech minulého století dochází v posledních letech k poklesu cen surového dříví a řada vlastníků se tím dostává do poměrně tíživé ekonomické situace. Na druhé straně je v naší republice stále ještě velice nízká *cena práce*, u které musíme předpokládat postupný nárůst a sblížení s ostatními státy EU. Přitom současné plnění všech nároků a požadavků kladených na lesy je do značné míry dosud závislé převážně na tvorbě zisků z prodeje dřeva.

Zákon č. 289/95 Sb. stanoví, že některé činnosti v lesnictví podléhají *licenci*. Jde o zpracování lesních hospodářských plánů a osnov, nakládání s reprodukčním materiálem lesních dřevin a pozici odborného lesního hospodáře. Zde jednou z povinností je dosáhnout stanoveného stupně lesnického vzdělání.

Příbuzná povolání

Mezi příbuzná řadíme ta povolání, která bezprostředně na lesnictví navazují, případně taková, která svůj původ mají v lesnictví. Další skupinou příbuzných povolání jsou ta, která musí lesník poznat a ovládat pro dobré poznání své profese.

Bezprostředně na lesnictví navazuje dřevozpracující průmysl. Dřevozpracující průmysl prochází bouřlivým vývojem, zejména ve fázi mechanického zpracování dřevní hmoty. Prostý pořez na rámových pilách a předání takto upraveného dřeva řemeslníkům (tesař, truhlář, nábytkář) postupně nahrazovala unifikace výrobních linek a tím i požadavek jednotného sortimentu dodávek dřeva. To nerespektovalo požadavek lesního hospodářství na zpracování celé škály těžných sortimentů, a tak se v současné době vyvíjejí další technologie, převážně na bázi pásových pil, které umožňují samostatně každý výřez (obvykle dokonce každý řez) provádět podle kvality dřevní suroviny a požadavku odběratele. Takový postup však znamená zaměstnávat pracovníky s širokou znalostí nejen technologie zpracování, ale také se znalostí dendrometrie a fyzikálních vlastností zpracovávaného dřeva. Proto se zde stále více uplatňují absolventi lesnických škol na všech stupních. Obdobná situace je i v dalším zpracování na výrobky, kdy například tzv. nekonečné přířezy pro stavebnictví (okenní rámy, zárubně atd.) vyžadují též obdobné znalosti lesnických disciplin. Nově se rozvíjejí i technologie využití dřívě odpadového materiálu pro energetické zpracování. Jde o výrobní linky, které jsou schopny nejen zpracovat zbytky po mechanickém zpracování dřeva, ale i těžební odpad z lesních porostů. Zde je potřeba znalosti i lesního prostředí pro posouzení, kde je vhodné takový materiál využít a naopak, kde je nutné jej ponechat pro zetlení v lesních porostech. Proto i zde jsou využívány znalosti, které jsou získávány na lesnických školách.

Svůj původ v lesnictví má například ochrana přírody. První přírodní rezervace byly zakládány lesníky a lesníci se zasloužili o to, aby naše krajina zůstala s velkým procentem lesnatosti. Je základem lesnictví plnit pro veřejnost nejen funkce produkční (trvalý dostatek dřevní hmoty), ale i funkce ekologické a sociální. Takové vzdělání zajišťuje lesnické školství a tak celá řada pracovníků ochrany přírody vychází, a bude tomu tak i v budoucnosti, z lesnického prostředí. Na tuto profesi přímo navazuje péče o krajinu, zejména péče o volně rostoucí zeleň a parkové úpravy. Tato činnost se velice rychle rozvíjí a v oblastech s vysokou industrializací převažuje nad klasickým lesnickým hospodařením.

Navazujících profesí, které musí lesník znát, lze jmenovat celou řadu. Tak například lesnictví vyžaduje znalost klimatologie, pedologie, hydrologie, geografie, geologie, fyziologie rostlin, zoologie, ale také technologické postupy, lesnické stavitelství, ekonomiku, mechaniku, strojírenství atd. Zde všude je možné uplatnění absolventů lesnických škol a jsou to obory, které mají perspektivní vývoj.

Učňovské školství

V současné době je zaznamenáván trend snižování zájmu žáků o dělnické profese. Svůj podíl na tom má obecně nižší zájem mládeže o řemesla, ale také v poslední době snaha o diskriminaci lesnických povolání, která jsou v médiích považována za nepřátele ochrany přírody, protože, což je často považováno za vrchol špatného, dokonce i kácejí stromy. Tyto chybné názory jsou dány i stále rostoucím podílem obyvatelstva žijícího ve městech, které venkovní krajinu vesměs vnímá jako objekt rekreace a ne trvalé pracovní i životní prostředí. Tento trend bude zřejmě ještě určitou dobu pokračovat. Z hlediska budoucích prognóz je však zřejmé, že společnost začne reálně považovat venkovskou krajinu i za zdroj obnovitelných surovin a vhodné přírodní prostředí pro celou společnost. Proto lze očekávat, že zájem o vyučené lesáře bude mít stoupající tendenci.

V lesnictví půjde o potřebu řemeslné zručnosti u dělnických kategorií, které budou využívány nejen v profesi dřevorubec, ale častěji i v různých lesnických činnostech od pěstování lesů (mechanizace a chemizace v lesních školkách, obnova porostů – osádky sázecích strojů, ochrana kultur, oplocování, prořezávky), přes budování a údržbu infrastruktury (rozčleňování linie, údržba a výstavba lesnických komunikací a jednoduchých lesnických staveb jako například přístřešků pro lesní dělníky, běžná údržba staveb pro hrazení bystřin) až po těžební činnosti (vlastní těžba dřeva, výchova porostů, osádky přibližovacích mechanismů, ovládání hydraulických rukou při odvozu dřeva, jednodušší obsluha manipulačních skladů a linek s dřevní hmotou).

I při nárůstu podílu víceúčelových strojů bude jejich využití omezeno zejména terénními podmínkami. V lokalitách těžko přístupných pro mechanizaci zůstane velký podíl ruční práce. Zde bude požadavkem nejen řemeslná zručnost, ale i základní lesnická odbornost. To je dáno charakterem lesního hospodářství, kde na velké rozloze pracují jednotlivci a malé pracovní skupiny. Pro vlastníka není reálné a ekonomicky únosné zajišťovat odborný dozor.

Lze předpokládat, že poroste o takto připravené pracovníky zájem i v příbuzných oborech, jako například ochrana krajiny (výsadby a ochrana zeleně), parkové úpravy, ale také při jednodušších činnostech při zpracování dřeva (osádky rámových a pásových pil, truhlářské a tesařské práce).

Středoškolské lesnické vzdělání

Dříve se považovalo za samozřejmé, že absolventi středních lesnických škol budou vykonávat výhradně technicko-hospodářské funkce. Nástupem nových náročnějších technologií a vznikem potřeby přímé účasti na vedení malých pracovních skupin se postupně zvyšuje podíl středoškoláků na pozicích předních dělníků, velmi často i operátorů speciálních strojů. Současný trend zajišťování prací prostřednictvím dodavatelských subjektů umožňuje vytváření malých podniků rodinného typu, které nabízejí buď speciální práce, nebo naopak co nejširší spektrum činností. Zde se dá předpokládat, že středoškoláci budou zřizovateli takových podniků (specializovaných pracovních čtí).

Pro nižší technickohospodářské funkce v lesním hospodářství zůstane i nadále lesnický vzdělaný středoškolák základním článkem. Půjde shodně jako v současné době o pozice lesníků, revírníků a mistrů výroby. Mimo přímou činnost v lesnickém provozu jsou a budou absolventi lesnických škol využíváni i pro základní činnosti v lesnickém výzkumu a hospodářské úpravě lesů, zejména při venkovním sběru dat. Zvyšující se náročnost na nižší stupně státní správy (obce s rozšířenou působností) již dnes dává předpoklad využití těchto absolventů. U menších vlastníků zajišťují činnost odborných lesních hospodářů.

V příbuzných oborech je využití na nižších technickohospodářských funkcích (přední pracovníci nebo mistři) v péči o krajinu, při provádění parkových a sadových úprav, ale i při mechanickém zpracování dřeva na pilách a v ostatních dřevařských provozovnách. Běžně jsou tito absolventi využíváni při geodetických pracích. S nárůstem zvláště chráněných území, zejména národních parků a chráněných krajinných oblastí, se zvyšuje i potřeba profesionálních strážců. I zde je perspektivní působnost středoškoláků s lesnickým vzděláním.

Vysokoškolské lesnické vzdělání

Uplatnění absolventů je poměrně široké. Lze předpokládat, že nebude výjimkou, kdy vysokoškolák bude obsluhovat složité soustavy strojů (např. špičkové pásové pilařské provozy), kde okamžitým posuzováním vstupní kvality dřeva v návaznosti na možnosti stroje se rozhoduje o zpeněžení výrobku a tím o celkovém ekonomickém výsledku. Samozřejmostí se stává zapojení na různých velínech v soustavách strojních zařízení (např. při lesnických stavbách). Půjde i z pohledu minulých období o činnost mistra výroby, kdy zajišťuje organizaci nasazení technologických soustav. Příkladem jsou harvesterové technologie, kde řeší a bude řešit od přípravy pracovišť přes nasazení technologie až po dodávky odběrateli vše samostatně a to se strojovým parkem v hodnotách až desítek milionů Kč a s obdobným ročním obratem.

Základem je a bude klasické využití vysokoškoláků na pozici vyšších řídicích článků v lesnickém provozu (hledisko provádění odborných hospodářských zásahů i dosažení ekonomických výsledků). Uplatnění nacházejí i v lesnickém školství (na středních i vysokých školách), lesnickém výzkumu (samostatné řešení výzkumných úkolů) a v hospodářské úpravě lesů (lesní hospodářské plánování). Pracují na větších celcích jako odborní lesní hospodáři, kteří zajišťují vlastníkově naplnění povinností daných lesním zákonem i naplnění jeho (v případě soukromého vlastnictví) soukromých cílů, pokud nejsou v rozporu s lesním zákonem.

Novou právní úpravou vznikl samostatný stavební obor lesnické stavby a tak vysokoškoláci mohou, po složení patřičných zkoušek, i projektovat lesnické stavby (cesty, mosty, stavby na hrazení bystřin). Obdobně jako středoškoláci pracují ve státní správě, přednostně na krajských úřadech.

V příbuzných oborech jde zejména o řídicí práce v údržbě krajiny, při parkových úpravách, v ochraně přírody (národní parky, chráněné krajinné oblasti, Česká inspekce životního prostředí atd.). Své uplatnění nacházejí při řízení provozů v dřevařském průmyslu, zajišťují projekční činnost na velkých územních celcích atd.

U absolventů se předpokládá velmi dobrá znalost přírodovědných, lesnických, technických i ekonomických oborů.

V poslední době má zvláštní postavení bakalářské studium. I když by se předpokládalo, že kratší doba studia se obrazí v nižším zájmu ze strany zaměstnavatelů, v praxi tomu tak není. Současné i budoucí uplatnění je pro zaměstnavatele (obce, soukromí vlastníci) zajímavé tím, že vedle běžných odborných znalostí se specializovali na ekonomiku lesnických provozů.

VYJÁDŘENÍ K PŘEDPOKLÁDANÉMU VÝVOJI KVALIFIKAČNÍCH POŽADAVKŮ NA ABSOLVENTY OBORŮ VZDĚLÁNÍ V LESNÍM HOSPODÁŘSTVÍ

**PhDr. Pavel Sýkora,
pracovník Ministerstva zemědělství ČR, Praha**

Obor vzdělání 4146M/01 Lesnictví

1. Charakteristika aktuálního stavu

Přes značně rozšířený názor, že absolvování tohoto středoškolského oboru dává absolventům široké možnosti uplatnění, ve skutečnosti tomu tak není. Absolventi získávají místa dosti obtížně. Tato skutečnost je překryta tím, že většina absolventů pokračuje ve studiu na vysokých, případně vyšších odborných školách, nebo najde uplatnění mimo resort lesního hospodářství. Například největší správce lesů v ČR – Lesy České republiky má o absolventy středních škol minimální zájem.

Absolventi získávají uplatnění převážně u městských a obecních lesů, soukromých lesních majetků, případně chráněných krajinných oblastí, národních parků či lesních akciových společností.

Současní zřizovatelé středních lesnických škol (SLŠ), tedy krajské úřady, nevnímají odlišné potřeby těchto škol, zejména ekonomické, které se nedají srovnávat s provozními náklady například gymnázií či obchodních akademií.

Z těchto důvodů, ale i proto, že v ČR je evidentní nadbytek SLŠ - tedy 5 (Písek, Trutnov, Žlutice a Šluknov v Čechách, Hranice na Moravě), se zájem o studium snižuje, takže při přijímacích zkouškách není vždy možný náročný výběr uchazečů, jak tomu bylo v minulosti. Pouze škola v Hranicích, díky tomu, že je jediná v moravském regionu, si může dovolit provádět náročnější výběr uchazečů o studium.

Vzhledem k postavení a platům středoškolských učitelů se nedaří získávat nejkvalitnější odborníky z lesnického provozu k výuce na SLŠ.

2. Změny požadavků na kvalifikaci a charakter očekávaných kvalifikačních změn

Stávající různorodost zaměstnavatelů absolventů SLŠ vyžaduje připravenost na různá řešení stanoveného cíle. Uplatnitelnost absolventů SLŠ bude stále více směřovat do specializovaných, vysoce náročných dělnických funkcí. Proto je nutno posílit výuku (včetně praktické) při obsluze lesnických strojů a zařízení a samozřejmě trvat na získání řidičských oprávnění nejen na osobní automobil, ale i traktory.

Velmi důležité je v současnosti i do budoucna získávání dovedností komunikace s veřejností a médií a schopnost prezentace lesního hospodářství a lesnického stavu. Neméně důležitá je i výuka cizích jazyků a informovanost o EU a jejích jednotlivých členech a to nejen v oblasti lesnické.

Je nezbytně nutné se zabývat i naplněním závěrů tzv. Boloňské deklarace, ve které se státy evropského společenství shodly na přenesení těžiště odborné přípravy pro technicko-hospodářská a administrativně správní povolání ze středoškolského stupně vzdělávání do

stupně vysokoškolského a to v blízké budoucnosti. Zde se jeví jednoznačně možnost změny současných vyšších odborných škol lesnických na formu studia bakalářského. Současné bakalářské studium na lesnických fakultách zemědělských univerzit v Praze a Brně nepřipravuje odborníky pro lesní hospodářství, neboť jejich odborné znalosti nedosahují ani znalostí absolventa střední lesnické školy.

3. Předpokládané dopady na vývoj povolání

V relativně blízké době je třeba očekávat změnu podílu všeobecně vzdělávacích předmětů k podílu předmětů odborných, především rozšíření výuky informačních a komunikačních technologií, druhého cizího jazyka, posilování manažerských a ekonomických schopností a vysoce kvalifikovaných manuálních dovedností.

4. Náměty na změny v systému přípravy na povolání

První a nejdůležitější námět je obsažen již v bodě 1) – jedná se o velmi vážné uvažování o změně současného bakalářského studia přenesením do vyšších odborných škol lesnických, kde by absolventi získali patřičné odborné vědomosti a dovednosti a byli tak využitelní i v lesnickém provozu (včetně Lesů ČR jako například „revírníci“) a nikoliv jen jako úředníci správních úřadů, jejichž počet je velmi omezený.

Zvýšit sepětí škol s lesnickým provozem – jako učitelé by měli více působit externisté z řad pracovníků lesnického provozu.

Podstatně zlepšit a rozšířit dovednosti absolventů pro práci s motorovými vozidly a speciálními lesnickými stroji. Zvýšit dovednosti v komunikaci s veřejností a jednání s lidmi.

Obor vzdělání 4146J/01 Lesní hospodářství

1. Charakteristika aktuálního stavu

Jde o experimentální nástavbový (nematuritní) obor pro absolventy středních odborných učilišť lesnických (SOUL). Kvalifikace absolventů tohoto oboru jim umožňuje starat se o menší lesní majetky, zejména soukromníků či obcí, ve spolupráci s příslušným odborným lesním hospodářem. Jejich vlastní pracovní činnost spočívá jednak v manuální činnosti, jednak v základní administrativní lesnické činnosti při správě svěřeného lesního majetku.

Podle dostupných informací absolventi získávají zaměstnání bez větších problémů u soukromých lesních majetků a u lesních majetků obcí.

2. Změny požadavků na kvalifikaci a charakter očekávaných kvalifikačních změn

Pro zvýšení kvalifikace absolventů tohoto oboru by prospělo rozšíření řízení motorových vozidel na skupinu B a C vzhledem k tomu, že absolventi vykonávají a budou i v budoucnu vykonávat větší podíl manuálních činností.

3. Předpokládané dopady na vývoj povolání

Vývoj odpovídajícího povolání bude podle mého názoru směřovat ke složení tak zvané mistrovské zkoušky, jakožto nejvyšší dělnické kvalifikace, jak je tomu v některých státech EU.

4. Náměty na změny v systému přípravy na povolání

Současný profesní profil tohoto oboru vzdělání je plně vyhovující pro pracovní činnosti očekávané od absolventů oboru. Tak, jak je výše uvedeno, bylo by účelné uvažovat

o zavedení tzv. mistrovských zkoušek, jak je iniciovala Hospodářské komora, což vyžaduje i změny příslušné legislativy.

Obor vzdělání 4156H/01 Mechanizátor lesní výroby

1. Charakteristika aktuálního stavu

Absolventi tohoto oboru vzdělání se v praxi uplatňují vcelku bez problémů a podle šetření na úřadech práce v minulých letech nebývají v evidenci nezaměstnaných.

Nalézají uplatnění zejména v lesních akciových společnostech, na městských, obecních i soukromých lesních majetcích.

V ojedinělých případech pokračují ve studiu na vyšších typech škol, vzhledem k tomu, že žáci ze základních škol, kterých je stále menší počet, nastupují ve stále větším procentu na střední školy a to i v případech, že jejich prospěch na základní škole je podprůměrný.

2. Změny požadavků na kvalifikaci a charakter očekávaných kvalifikačních změn

Vzhledem k prospěchovému průměru žáků, kteří jsou v současné době na SOU přijímáni, je velmi problematické dodržovat stávající požadavky profesního profilu. Jako příklad uvádím:

- využívat cizí jazyk v odborné i osobní komunikaci na úrovni středního odborného vzdělání - jde spíše o zbožné přání, než o uskutečnitelný cíl u žáků, kteří ve velké většině mají problém s řádným zvládnutím mateřského jazyka,
- uplatňovat při své činnosti poznatky z pedologie,
- posuzovat vhodnost sadebního materiálu pro příslušné stanoviště atd.

Jde vesměs o činnosti, které jsou pracovní náplní technicko-hospodářského pracovníka (lesníka).

Obecně lze o požadavcích na kvalifikaci v daném oboru vzdělání konstatovat, že je třeba (na rozdíl od úplného středoškolského) posílit výrazně manuální zručnosti a dovednosti, zejména v obsluze moderních lesních strojů a mechanismů, na úkor předmětů všeobecných.

Výuku cizích jazyků se doporučuje organizovat jako seznámení se základy jazyka, případně nejjednodušší konverzací, případně přesunout do předmětů nepovinných.

Celkový vzdělávací program, včetně obecných požadavků, přizpůsobit možnostem žáků, kteří na učilištích studují, tak, aby výukové cíle byly reálné a ne pouze obecně stanovené, ale v praxi neuskutečnitelné.

3. Předpokládané dopady na vývoj povolání

Povolání mechanizátora lesní výroby se musí pružně přizpůsobovat stále vyššímu podílu strojních technologií v lesním hospodářství - zejména používání harvesterů a procesorů. Tato vysoká kvalifikace je jako specializace vyučována v SOUL Svoboda nad Úpou formou specializačních kurzů, případně nástavbových forem studia. Rozhodně by stálo za úvahu připravovat pouze vybrané uchazeče pro tuto náročnou profesi již ve třetích ročnících SOUL.

4.

Náměty na změny v systému přípravy na povolání

Současný systém přípravy je podle mého názoru zažitý, tradiční a vyhovující. Rozhodně nedoporučuji napodobování zahraničních vzorů – například vyučení učňů u jednotlivých dřevorubců a podobně. Systematická příprava ve škole je pro mladého člověka každopádně lepší a prospěšnější. Při akceptování výše uvedených připomínek, zejména pokud jde o trvalé o posilování odborných dovedností a manuálních zručností, není třeba na systému přípravy v dohledné době nic měnit.

Obor vzdělání 4151H/02 Krajinář

1. Charakteristika aktuálního stavu

Absolventi tohoto oboru vzdělání se v praxi uplatňují vcelku rovněž bez problémů a podle šetření na úradech práce v minulých letech nebývají v evidenci nezaměstnaných.

V ojedinělých případech pokračují ve studiu na vyšších typech škol obdobně jako u předchozího oboru.

2. Změny požadavků na kvalifikaci a charakter očekávaných kvalifikačních změn

Platí totéž jako u oboru mechanizátor lesní výroby. Považuji za potřebné zvýšit odborné manuální dovednosti na úkor některých všeobecných předmětů, včetně výuky jazykové. Je třeba zohlednit studijní možnosti žáků, kteří v současnosti na SOUL studují, a „nedeklarovat“ nesplnitelné výukové cíle.

Do specifických pracovních činností navrhuji doplnit vazačství a aranžování květin a košíkářství pro dívky a specializační kurz pro práci s motorovou pilou (včetně těžby dřeva) pro chlapce.

3. Předpokládané dopady na vývoj povolání

Vzhledem ke vstupu ČR do EU a možnostem získávání významných finančních podpor a dotací z EU na rozvoj venkova, včetně ozeleňování měst a vesnic, lze očekávat příznivý vývoj při uplatňování absolventů tohoto oboru. Ostatní připomínky jsou obsaženy v předcházejících odstavcích.

4. Náměty na změny v systému přípravy na povolání

Současný systém přípravy je podle mého názoru zažitý a vyhovující. Při akceptování výše uvedených připomínek, zejména posílení odborných dovedností a manuálních zručností, není třeba na systému přípravy v dohledné době nic měnit.

Obor vzdělání 4157H/01 Zpracovatel dřeva

1. Charakteristika aktuálního stavu

Absolventi tohoto oboru vzdělání se v praxi uplatňují vcelku bez problémů a podle šetření na úradech práce v minulých letech nebývají v evidenci nezaměstnaných.

Pokud jde o studium na vyšších typech škol je situace obdobná jako u předchozích dvou oborů.

2. Změny požadavků na kvalifikaci a charakter očekávaných kvalifikačních změn

Vzhledem k prospěchovému průměru žáků, kteří jsou v současné době na SOU přijímáni, je velmi problematické dodržovat stávající požadavky profesního profilu. Jako příklad uvádím:

- využívat cizí jazyk v odborné i osobní komunikaci na úrovni středního odborného vzdělání,
- v obecné charakteristice povolání je rovněž uvedeno, že „absolventi nacházejí uplatnění v oblasti výrobní kontroly, kontroly jakosti výrobků a v oblasti obchodování...“, což považují rovněž za nereálné.

Obecně lze o požadavcích na kvalifikaci ve stanoveném oboru vzdělání konstatovat, že je třeba (na rozdíl od úplného středoškolského) posílit výrazně manuální zručnosti a dovednosti, zejména na moderních strojích a mechanismech na úkor předmětů všeobecných.

Výuku cizích jazyků doporučuji organizovat jako seznámení se základy jazyka, případně nejjednodušší konverzaci, případně přesunout do předmětů nepovinných.

Celkový vzdělávací program, včetně obecných požadavků, přizpůsobit možnostem žáků, kteří na učilištích studují, tak, aby výukové cíle byly reálné a ne pouze obecně stanovené, ale v praxi neuskutečnitelné.

3. Předpokládané dopady na vývoj povolání

Povolání se musí pružně přizpůsobovat stále vyššímu podílu strojních technologií.

4. Náměty na změny v systému přípravy na povolání

Současný systém přípravy je podle mého názoru zažitý a vyhovující. Při akceptování výše uvedených připomínek, zejména posílení odborných dovedností a manuálních zručností, není třeba na systému přípravy v dohledné době nic měnit.

Obor vzdělání 4156E/01 Lesnické práce

1. Charakteristika aktuálního stavu

Absolventi tohoto oboru vzdělání se v praxi uplatňují pouze jako pomocní pracovníci v základních oblastech lesní výroby - zejména v pěstební činnosti a přidružené výrobě. Rozhodně ne v těžbě dřeva, jak je uvedeno v profesním profilu.

2. Změny požadavků na kvalifikaci a charakter očekávaných kvalifikačních změn

Obecné požadavky pro výkon pracovních činností uvedené v profesním profilu jsou pro tento obor příliš náročné a nadsazené. Některé je nutno zcela vypustit pro jejich naprostou nereálnost, zejména:

- orientovat se v tržní ekonomice,
- sledovat vývojové trendy v oboru v rámci systému celoživotního vzdělávání,
- pracovat s informačními zdroji,
- využívat cizí jazyk v odborné i osobní komunikaci na úrovni středního odborného vzdělání.

Řada odborných požadavků je v pracovní náplni pouze technicko-hospodářských pracovníků.

Doporučuji posílit odborné manuální dovednosti na úkor některých všeobecných předmětů, včetně výuky jazykové. Je třeba přihlídnout ke studijním možnostem žáků, kteří v současnosti na SOUL studují, a „nedeklarovat“ nespelnitelné výukové cíle.

3. Předpokládané dopady na vývoj povolání

Vzhledem k nutnosti umožnit žákům s nedokončeným základním vzděláním, případně nejhorším prospěchem, další profesní vzdělání, je třeba obor zachovat, ale požadavky na jeho absolventa přizpůsobit skutečným možnostem těchto žáků.

Ostatní připomínky jsou obsaženy v předcházejících odstavcích.

4. Náměty na změny v systému přípravy na povolání

Současný systém přípravy je podle mého názoru zažitý a vyhovující. Při akceptování výše uvedených připomínek, zejména posílení odborných dovedností a manuálních zručností není třeba na systému přípravy v dohledné době nic měnit.

Ing. Václav Kohout, CSc., ředitel VOŠ a SLŠ
B. Schwarzenberga, Písek

POSOUZENÍ

předložených písemných materiálů:

- a) Vývojové trendy ve skupinách příbuzných povolání v oblasti lesního hospodářství (Ing. M. Sloup, ÚHÚL Plzeň),
- b) Vyjádření k předpokládanému vývoji kvalifikačních požadavků na absolventy oborů vzdělání v lesním hospodářství (PhDr. P. Sýkora, MZe ČR Praha)

1. K materiálu ad a):

- **Faktory ovlivňující vývojové trendy:** Změny *vlastnických vztahů* a zejména *změna přístupu k hospodaření* („trvale udržitelný rozvoj“) jsou nesporně faktory, které nejvíce ovlivnily lesní hospodářství. Jako dané nutno akceptovat ustanovení zákona o *licencích* na vybrané činnosti, naproti tomu ceny dřeva a cena práce jistě ovlivňují ekonomiku lesního hospodářství a potenciální zájem o práci v lese, vůči obsahu odborné přípravy v oborech vzdělání jsou irelevantní.
- **Příbuzná povolání:** Lesníci druhují dříví podle požadavku dřevozpracujícího průmyslu (ne naopak). Při přebytku kvalifikovaných lesníků na trhu práce je logické, že se uplatní mj. i v obchodu se dřívím – kdo zná dříví, může je prodávat (jako lesník) i nakupovat (jako dřevař), ovšem technologie průmyslového zpracování dřeva jsou něco diametrálně odlišného od lesnictví! Péče o městskou zeleň v intravilánech měst a obcí je opět jen náhradním uplatněním několika lesníků tam, kde vůbec není les. Není však vhodné zaměňovat příbuzné obory hospodářské (lesnictví, dřevařství atd.) s vědními obory (klimatologie, pedologie, hydrologie atd.).
- **Učňovské školství:** Autor správně akcentoval v úvodní kapitole, že změna přístupu k hospodaření v lesích znamená „ponechání většího prostoru přírodním procesům všude tam, kde mohou nahradit provádění hospodářského opatření“. Domnívám se, že z toho nelze vyvodit závěr, že „zájem o vyučené lesaře bude mít stoupající tendenci“.
- **Střední lesnické školy (SLŠ):** Autor podle mého názoru zaměňuje příčinu a následek při hodnocení budoucího uplatnění absolventů SLŠ – ti vstupují do pracovního poměru jako dělníci jen proto, že absolventů SLŠ je na trhu práce přebytek. Absolvent SLŠ se již nyní téměř neuplatní jako revírník (Lesy ČR, s.p. již dříve a VLS, s.p. nyní rovněž tuto pozici obsazují vysokoškoláky). Uplatnění absolventů SLŠ ve výzkumu je nepravděpodobné, uplatnění v hospodářské úpravě lesa ojedinělé (činnost licencovaná – vyhrazená lesním inženýrům).
- **Vysoké školy (VŠ):** Popis uplatnění absolventů vysokých škol je správný, avšak s výhradou k předpokládanému uplatnění vysokoškolsky vzdělaných lesníků v příbuzných oborech-dřevařství a ochraně přírody a krajiny. Ne každý, kdo absolvuje lesnickou fakultu, je „lesník“. Právě lesnické fakulty vyučují i studijní programy dřevařské a krajinného inženýrství. Autor zřejmě není přesně informován o úloze a perspektivách bakalářského studia, jehož hodnocení je nedostatečné.

2. K materiálu ad b):

- **Obor vzdělání 4146M/01 Lesnictví:**

Charakteristika aktuálního stavu: Popis skutečnosti je pravdivý, polemizovat lze pouze s názory, zda krajské úřady „nevnímají“ odlišné potřeby SLŠ (anebo je vnímají, ale posuzují z jiného hlediska) a zda SLŠ se nedaří získávat nejkvalitnější odborníky z lesnického provozu (daří, ale až v těsně předdůchodovém věku).

Změny požadavků na kvalifikaci a charakter očekávaných kvalifikačních změn: Skutečnost, že středoškolsky vzdělání lesníci při jejich přebytku vstupují do dělnických povolání, by podle mého názoru rozhodně neměla být důvodem zavádět na SLŠ ve větším rozsahu výuku obsluhy strojů a zařízení a dublovat tak poslání oborů SOU. Správné jsou závěry o potřebě posílit vytváření dovedností komunikace s lidmi (požadavek na zavedení předmětu jednání s lidmi byl vznesen již při tvorbě pedagogických dokumentů v r. 2000, ale uskutečněn byl jen kompromisně jako psychologie práce). Správné a mimořádně významné je konstatování, týkající se závěrů Boloňské deklarace, ve vazbě na bakalářské studium.

Dopady na *vývoj povolání a náměty na změny* v systému přípravy na povolání: S výjimkou potřeby posílení manuálních dovedností, zvláště pak při práci s motorovými vozidly a speciálními stroji, lze souhlasit se vším. Zapojení zkušených odborníků z provozu do výuky lesnických škol je v určitém rozsahu možné na úrovni vyšších odborných škol, na SLŠ spíše jen jako výjimka.

- **Obor vzdělání 4146J/01 Lesní hospodářství:** Obor byl koncipován jako příprava na vykonání mistrovské zkoušky poté, co bude zaveden statut „mistra“. Protože se tak nestalo, je problematická jeho potřebnost z hlediska lesního hospodářství a zároveň představuje anomálii ve školském systému – doporučuji jeho vyřazení ze soustavy oborů přípravy na povolání.
- **Obor vzdělání 4156H/01 Mechanizátor lesní výroby:** K uvedenému lze pouze poznamenat, že by neměly být posíleny zručnosti a dovednosti obecně, ale zejména klíčové dovednosti.
- **Obor vzdělání 4151H/02 Krajinář:** Lesnictví je hospodařením v lesích, ne údržbou veřejné zeleně v intravilánech měst a obcí. Proto doporučuji, aby tento obor (pokud je vůbec jako samostatný obor potřebný) byl přeřazen do skupiny oborů zemědělských.
- **Obor vzdělání 4157H/01 Zpracovatel dřeva:** Lesní hospodářství se zabývá péčí o lesní ekosystémy, nikoliv zpracováním dřeva. Proto by tento obor měl být podle mého názoru přeřazen do skupin oborů zpracování dřeva.
- **Obor vzdělání 4156E/01 Lesnické práce:** Vše, co je k tomuto oboru uvedeno, lze akceptovat.